УДК 94:37:821.161.2.09 **Віктор Король**

ІСТОРИЧНІ, ІСТОРІОСОФСЬКІ ТА ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ ІВАНА ФРАНКА

Досліджується наукові погляди Івана Франка у контексті сучасного становища новітньої Української держави в умовах зовнішньої агресії Російської Федерації.

Ключові слова: *педагогіка, духовність, християнство, історія, Іван Франко.*

The scientific views of Ivan Franko in the context of the current situation of modern Ukrainian state in terms of external aggression of the Russian Federation are being studied.

Keywords*: pedagogwci, spirituality, Christianity, history, Ivan Franko.*

Дослідження історичних, історіософських та педагогічних поглядів Івана Франка є однією з актуальних проблем як минулого, так і сучасності. Особливо з урахуванням політичної ситуації в Україні нині, коли як ніколи потрібні ідеї і погляди українського генія, що здатні, як погляди та ідеї Тараса Шевченка та інших видатних українських класиків, об'єднати наш народ у боротьбі із путінською агресією.

В Україні ще дається взнаки і розкол у православ'ї, корупція у величезних розмірах, відсутність авторитетних і відомих політичних, наукових і культурних діячів. Духовний вакуум охопив систему освіти і виховання. Втрачено основи християнського світогляду і православної етики. Внаслідок цього неможливе формування підвалин об'єднуючої національної ідеї, у змісті освіти спостерігається світоглядний хаос; орієнтація на бездушний інтелектуалізм; відбувається вторгнення в школу під вивіскою псевдонауки валеології, окультних, магічних знань та вірувань, що вкладають у свідомість дитини. Все це негативно позначається на духовному і фізичному здоров'ї особистості – говорилося в резолюції церковно-світської конференції «Християнські цінності в освіті і вихованні», що була проведена з ініціативи столичного православного товариства у Києво-Печерській лаврі у 1999 р. [1, с. 139-140].

Тому метою даної статті є дослідження історичних, історіософських та педагогічних поглядів Івана Франка саме в контексті формування підвалин об'єднуючої національної ідеї, яка нині потрібна Україні як ніколи, коли український народ веде справедливу визвольну війну з російським агресором.

Як показує дійсність орієнтири на європейські цінності, прагнення ряду політичних сил возз'єднання з Європою не завжди дають потрібний результат. І це особливо яскраво видно у відсутності з боку Європи ефективної допомоги Україні у боротьбі з агресором, безплідності

мінських домовленостей, ініціаторами яких є керівники ведучих європейських країн та інші фактори. Тому саме ідейні, творчі, історичні та педагогічні здобутки українських геніїв і, зокрема, Івана Франка у поєднанні з успішним духовним розвитком нашого народу здатні допомогти всім нам зберегти нині свою національну ідентичність і суверенність.

Ще один видатний український класик М. Коцюбинський писав у цьому контексті про Івана Франка: «І хоч тепер, дякуючи Франковій праці, стало трохи ясніше, все ж темрява ще доволі густа і не раз завдає рани благородному серцю» [2, с. 52].

Яку б сторінку його творчості не взяти чи то поезію, чи прозу – скрізь відчувається вболівання за долю простої людини: «Каменяр», «Товаришам з тюрми», «На суді», «Беркут», «Вольні сонети», що увійшли до збірки «З вершин і низин» (1887). Збірки політичної, філософської та інтимної лірики – «Із днів журби» (1900), «Semper tiro» (1906) – це класичні зразки громадсько-політичної, історичної, філософської та іншої лірики.

В історичному ключі написані поеми «Іван Вишенський» (1900), «Мойсей» (1905) та прозаїчні твори, позначені великим філософським змістом – це повісті 80 – 90-х років «Петрії і Довбущуки», «Захар Беркут», «Основи суспільності», драма «Сон князя Святослава».

Іван Франко у своїх історичних і філософських працях аналізує суспільно-політичні явища, подає реалістичні картини з життя селянства, поміщиків, лихварів, інтелігенції і т. д.

Особливо глибоко він аналізує соціальні протиріччя між простими трударями і їх пригноблювачами. Це яскраво видно у повісті «Boa Constrictor» (1878), де підприємець Герман Гольдхрешер зображений в образі жорстокого пригноблювача. Тут, фактично, класик показує історичну ретроспективу подібних явищ, актуальну і нині, коли народ України страждає від гноблення з боку сучасних олігархів, усіляких Фірташів, Коломойських, Пінчуків, Ахметових та їм подібних, один з них П. Порошенко ще й очолює країну, які довели народ України до повного зубожіння. (Див. «Експрес» за 7 – 14 квітня 2016 р.).

Просто дивно, що в цьому плані спадщина Івана Франка так слабо реалізується у діяльності політичних сил, партій, у культурно-освітній роботі.

Засоби масової інформації, особливо радіо і телебачення систематичної роботи по донесенню до людей безцінної спадщини українських класиків, зокрема Т. Шевченка, І. Франка та ряду інших, фактично, майже не ведуть, людей зомбують по радіо такі перевертні, як В. Яворівський, який свого часу виконував забаганки компартійної влади, написавши книжку «Вічні Кортеліси», в якій він засуджував ОУН-УПА, чи будучи одним з авторів листа-доносу на ім'я тодішнього Голови КДБ ерер Ю. Андронова від 22 березня 1973 р., де він і його співавтори,

не такі відомі як І. Франко, але достатньо відомі – це Д. Павличко і І. Драч писали: «Мы, украинские советские писатели, решительно осуждаем действия так называемых литераторов Светличного, Стуса, Сверстюка, Караванского, братьев Горыней, Мороза, Черновола, Осадчего, математика Л. Плюща, В. Некрасова и др., … не раскаявшихся в своей антисоветской деятельности… Заверяем Вас, что никаким отщепенцам не удастся рассорить нас с ленинизмом, с коммунистическою партией…[3].

А коли Яворівський заявив, що підпис під листом не його, то фахівці Інституту судової експертизи Міністерства України зробили висновок, що «підпис від В. Яворівського… виконаний самим Яворівським Володимиром Олександровичем» [4, с. 91].

Отакі перевертні нині по радіо розказують українцям про нашу історію і літературу, замість того, щоб ми на хвилях українського радіо слухали безсмертні ідеї Т. Шевченка та І. Франка.

Уже згаданий видатний український класик М. Коцюбинський, розуміючи, можливо, більше від інших сучасників значення діяльності і творчості І. Франка, особливо в галузі літератури, історії, філософії, педагогіки та сфер життя суспільства писав у рефераті «Іван Франко» (1908 р.): «Тепер Франко, 50-літній сильний мужчина, всі свої сили оддає українській літературі й науці і ще не мало може зробити для рідної культури. На його творах, його ідеях виховалось уже ціле покоління… Реалій, в кращому розумінні цього слова, Франко в своїх прозаїчних творах любить спинятися на двох темах: 1) боротьба капіталу з працею і її обстановка; 2) пробудження людського чувства у людей, які здаються зовсім пропащими» [2, с. 52]. Ці слова І. Франка як ніколи актуальні нині. Адже зовсім пропащими є більшість людей України у порівнянні з Європою, яка в особі Голландії не підтримала європейські прагнення України на референдумі в квітні 2016 р. І головна причина цього не тільки в недолугій дипломатії управлінського МЗС на чолі з П. Клінкіним, мову якого інколи важко зрозуміти із-за її дефектів, а і у колосальній корупції, яка поглинула всю Україну як цунамі зверху до низу, «криміналізовані і тінізовані буквально всі сфери». І це не гучні слова. Вони належать Президенту України Л. Кучмі. Він ще у 1999 р. наголошував: «Економіка залишається найвразливішою ланкою перед злочинним і корупційним натиском через недовершеність початих тут перетворень, слабкість, а нерідко й відсутність реальних важелів державного управління…

Серйозні фінансові структури, яких ми хотіли б залучити до вкладення капіталу в українську економіку, такого ринку бояться і на нього не прийдуть» [5, с. 445]. З тих пір нічого не змінилось, тільки погіршилося, бо для нинішнього керівництва ідеї І. Франка, Т. Шевченка та інших, духовне та культурне відродження – не головне. Головне – бізнес, бізнес – понад усе. І якщо при Кучмі таке відродження, попри все, було. І твори класиків, особливо історичні і філософські, включаючи І. Франка, регулярно видавалися і вивчалися, то нині ідеї цього генія,

особливо їх історичні і філософські аспекти про боротьбу капіталу з працею не на часі. Ще раз наголошуємо, нині головне – бізнес. І все це в умовах війни з російським агресором на сході України. А І. Франко, його ідеї, вважають деякі політики, почекають. Хоча ідеї І. Франка не можуть чекати, особливо такі з них, які домінують, наприклад, в такому творі, як «Борислав сміється» (1882), бо вони перекликаються з темою революційних подій в Україні кінця 2013 – початку 2014 рр., коли народ повстав проти засилля капіталу. І. Франко писав у названому творі про початкові форми боротьби робітничого класу, всього суспільства проти капіталістичної експлуатації, яка в ті роки, так і нині в Україні набула найбільш потворних форм. Якщо «Борислав сміється» можна віднести до історичних творів Франка, то «Украдене щастя» (1893) – це не тільки один з найкращих творів драматургії, а і містить філософські роздуми класика про колізії тодішнього і майбутнього життя. Саме за це, за його передові революційні погляди, І. Франка тричі ув'язнювали (1877-78, 1880, 1889), намагалися не допустити до обрання депутатом австрійського парламенту і галицького сейму (1895, 1897, 1898), перешкодили зайняти університетську кафедру.

Науковий внесок І. Франка – це праці з історії і теорії літератури, просто історії, етнографії, економіки, педагогіки, філософії, мовознавства та інших наукових сфер. Взяти хоча б його «Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р.», де він аналізує різні аспекти саме в історичному ключі літератури двох великих слов'янських народів. Адже недарма у 1893 р. І. Франко захистив докторську дисертацію у Віденському університеті.

Наукова рада Харківського університету присудила йому у 1906 р. почесний ступінь доктора російської словесності, а за ґрунтовну працю «Студії над українськими народними піснями» Російською Академією наук у 1916 р. присуджено премію.

Великий і широкий діапазон творчості, наукових досягнень І. Франка, в тому числі в історичному, філософському і педагогічному аспекті. Адже на його працях та ідеях виховувались цілі покоління людей, по сьогодення.

«Разом з вірою в людину в душі Франковій живе віра в світлу будучність для нашої землі. Воно прийде, те нове життя, прийде у світ нове добро, треба тільки розбити тверду скалу неправди і пробитись до світла, хоч би довелось вкрити кістками шлях до нового життя. Могутнім акордом лунає та свята віра в Франковому вірші «Каменярі» (Каменщики)» [2, с. 73].

І ця віра в світле майбутнє має вихід на сучасність. Особливо символічним є те, що говорив про це онук Івана Франка Роланд Франко. Це відбулося в грудні 2009 р., під час представлення складу журі конкурсу «У нас одне коріння», метою якого було заохочення широких верств українців до самоідентифікації, вивчення свого коріння (родоводу) та

історії малої батьківщини; пошук та популяризація видатних осіб, які зробили вагомий внесок у цивілізаційний процес людства; пошук свідчень про історичні події у селах та містах; формування широкого спектру думок щодо історичних подій та ролі тієї чи іншої особистості в історії.

Автору цієї статті випала честь бути не тільки у складі Журі Конкурсу, до якого входили П. Ющенко, народний депутат України, В. Андрущенко – ректор НПУ ім. М. П. Драгоманова, онук І. Франка – Роланд Франко та інші, а спілкуватися з онуком видатного діяча України. Запам'яталися його слова про необхідність знання свого роду, свого коріння, адже люди завжди жваво цікавляться подробицями з життя прадідів, дідів, батьків. Про те, як важливо зібрати достовірні і цікаві відомості, бо мета конкурсу – не приписати себе до знаменитих, а зробити відомим свій рід. Отак, через багато років ідеї І. Франка втілював в життя його онук. Як реалізуються ідеї І. Франка ми також бачимо, і вивчаючи та аналізуючи нинішні політичні, історичні, філософські реалії.

Як би там не було, а найбільш яскраво і переконливо реалізує ідеї та задуми українського генія сучасна Радикальна партія О. Ляшка. А саме І. Франко, М. Павлик та ін. були ініціаторами утворення Української радикальної партії, заснованої у Львові 4 жовтня 1890 р. Сама ця політична сила 1895 р. склала заяву про політичну самостійність українського народу. У 1900-х роках завдяки діячам УРП створено спортивну організацію «Січ», а в 1913 – товариство Українських Січових Стрільців. І нині УРП єдина партія в Україні прямо і конструктивно відстоює інтереси трудового народу, про що свого часу говорив, творив і мріяв І. Франко. Історичним доказом нинішньої ефективної діяльності УРП є, наприклад, ініціатива лідера УРП О. Ляшка створити парламентську слідчу комісію щодо розслідування участі вищих посадових осіб, зокрема Президента П. Порошенка, в офшорних схемах. На думку громадкості, це допоможе стабілізувати ситуацію в країні, особливо нині, коли вона в стані війни. І згадана ініціатива Української Радикальної Партії ще один доказ того, що ідеї Івана Франка продовжують жити в сучасній Україні.

Ідеї і задуми Івана Франка як історика, філософа і педагога нині, попри війну на Сході України, дуже складну економічну ситуацію, втілюються в життя в сучасній Україні і в духовному та культурному відродженні. Вже тішать око відновленні пам'ятники княгині Ользі, Андрію Первозванному та Кирилу і Мефодію, відбудовані Михайлівський Золотоверхий собор, церква Богородиці Пирогощі, Успенський собор Києво-Печерської Лаври, церква Різдва Христового, де у травні 1861 р. відспівували прах Т. Г. Шевченка, церква Миколи Притиска на Подолі (все це тільки у Києві) та ряд інших і так по всій Україні.

Нині прийнято рішення про відбудову першої кам'яної церкви Давньої Русі – Десятинної, або церкви Богородиці. Як і в давні часи, часи Івана Франка і пізніше при церквах і монастирях, зруйнованих в 30-ті роки XX ст. і відроджених нині, є видавничі центри, які сприяють духовному відродженню України.

Наприклад, силами УПЦ видано «Євангеліє» та «Апостол», «Требник» Петра Могили, Києво-Печерський патерик та ряд інших цінних для української і світової культури видань – усього понад 300 [6, с. 91]. Про такі і аналогічні видання мріяли свого часу Тарас Шевченко, Іван Франко та інші українські генії.

В усі часи в центрі уваги були, в першу чергу, історичні видання. Завжди проблемами історичного розвитку людства цікавився, і це видно по його працях, І. Франко. Звичайно, ніяк не міг він оминути і безсмертну «Повість временних літ» Нестора Літописця. Вона завжди була світочем для більшості наших класиків. Її ми згадували і вона допомагала всім учасникам згаданого Конкурсу «У нас одне коріння» до Журі якого входив і онук І. Франка Рональд, з яким автору довелося спілкуватись, як члену Журі Конкурсу.

І в цьому контексті особливо знаменним є те, що нещодавно, а саме на початку 2016 р. з нагоди 1000-ліття початку монашеського життя на св. горі Афон і початку такої ж історії Києво-Печерської Лаври, силами останньої було перевидано безсмертний твір преподобного Нестора Літописця «Повість временних літ» [7]. Презентація цього видання відбулася на українському радіо 14 травня 2016 р. Науковим консультантом цього унікального видання випала честь бути автору цієї статті. Це видання, з унікальними картами, з використанням вітчизняних і закордонних (візантійських, болгарських) джерел не випадково співпало із відзначенням знаменних дат, пов'язаних з життям і діяльністю українського генія Івана Франка. Класик любив і знав цей твір, бо знав свою історію і любив свій народ.

Джерела та література

1. Культурно-просвітня діяльність православного педагогічного товариства // Вісник православної педагогіки. – 1999. - № 1.
2. Іван Франко у спогадах сучасників. – Львів, 1956.
3. Товариш. – 1993. - № 3, січень.
4. Литвин В. М. Політична арена України: Дійові особи та виконавці. – К., 1994.
5. Історія України: Документи. Матеріали. Посібник / Уклад., комент. В. Ю. Короля. – К., 2002.
6. Король В. Ю. Втрачене, але не забуте: З історії пам'яток церковної архітектури Київщини. – К., 2006.
7. Повесть временных лет. – К., 2016.